

ОЦІНКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У сучасних умовах для багатьох вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ економічного розвитку є гостра нестача оборотного капіталу, яка супроводжується низьким рівнем його використання. Розвиток ринкових відносин в Україні та досвід зарубіжної системи господарювання визначають залежність результатів діяльності підприємств від ефективності управління процесом формування і використання їхнього оборотного капіталу. Тому дослідження системи управління оборотним капіталом як важливого чинника підвищення ефективності функціонування підприємств промисловості, в тому числі і харчової, набуває особливої актуальності. У ринкових умовах виникла потреба в розробці комплексної системи управління оборотним капіталом та методики оцінки її впливу на фінансовий стан підприємств з урахуванням особливостей галузей промисловості.

Концептуальні основи сутності та теорії управління оборотним капіталом розглядаються у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: Л. Аврамчука [1], І. Бланка [2], А. Поддєрьогіна [6], Р. Сороки [4], та інших. Проте існує низка теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні промисловості в цілому, так і на рівні її окремих галузей. До них слід віднести проблеми забезпечення оборотним капіталом із визначенням структури та джерел його формування, проведення оцінки впливу системи управління оборотним капіталом на фінансовий стан і діяльність підприємств. Також слід зазначити, що в українській економіці дуже часто відбуваються зміни умов господарської діяльності підприємства, тому більшість праць українських вчених з даної тематики втрачають актуальність або повністю можуть використовуватися лише як джерело теоретичних підходів до даної проблеми.

Завданням статті є оцінка системи управління оборотним капіталом на підприємствах харчової промисловості та розробка заходів щодо її удосконалення.

Система управління оборотним капіталом є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності підприємства. Це пояснюється тим, що:

- 1) оборотний капітал охоплює велику кількість елементів їхнього внутрішнього матеріально-речового й фінансового складу, які потребують індивідуалізації управління;
- 2) оборотний капітал відіграє головну роль у забезпеченні платоспроможності підприємства;
- 3) оборотний капітал повинен генерувати певний прибуток при його використанні у виробничо-збутовій діяльності.

Найбільш важливим у теорії управління оборотним капіталом підприємства є склад і зміст методів, застосованих у процесі нормування запасів товарно-матеріальних цінностей [3, с. 71]. Мінімізація поточних витрат з обслуговування запасів являє собою оптимізаційну задачу, яка розв'язується в процесі їх нормування. Розрахунок оптимального розміру партії постачання, при якому мінімізуються сукупні поточні витрати з обслуговування запасів, здійснюється за допомогою моделі Уілсона або основної моделі управління запасами [4, с. 259, 269].

Основна модель управління запасами спрощує й відображає динаміку запасів, які знаходяться на складах підприємства. Вона базується на таких умовах: попит на продукцію приблизно постійний, тобто рівень запасів змінюється в проміжку між двома постачаннями з постійним темпом; час постачання постійний і однозначно визначений; відсутність запасів неприпустима; замовлення на нове постачання робиться один раз у кожному циклі; величина замовлення постійна. Таким чином, витрати на оформлення замовлення і зберігання запасу мінімальні при оптимальному розмірі замовлення. Цю величину називають економічним розміром замовлення.

У сучасній практиці фінансового управління підприємствами в Україні одним із найпроблемніших елементів оборотного капіталу є дебіторська заборгованість. Управління дебіторською заборгованістю охоплює розробку і реалізацію політики цін і комерційних кредитів, спрямованих на прискорення оптимізації обсягів дебіторської заборгованості. Процес управління ускладнюється нерівномірною інфляцією у певних групах товарів.

Управління дебіторською заборгованістю включає: якісний аналіз (оцінка дебіторів, аналіз реальної вартості існуючої дебіторської заборгованості, контроль за співвідношенням дебіторської і

ЕКОНОМІКА ПРІДПРИЯТТІЙ

кредиторської заборгованості); аналіз і планування грошових потоків з урахуванням коефіцієнтів інкасації; факторинг. Враховуючи специфіку і складність проблем, які виникають на підприємствах України в процесі своєї діяльності, необхідно виділити такі основні напрями удосконалення управління грошовими коштами: удосконалення системи обліку і підвищення точності прогнозування грошових потоків; оптимізація необхідного резерву абсолютно ліквідних коштів; підвищення ефективності використання вільних грошових коштів [5, с. 262].

У сучасній практиці прогнозування грошових потоків у компаніях розвинених країн, як найбільш ефективні та адаптовані до умов ринку України, можна виділити чотири методи: прогнозування бюджету надходжень і видатків грошових коштів (Cash receipts and disbursement method); прогнозування балансу грошових потоків (Balance sheet projection method); прогнозування доходів (Adjusted earning method); метод екстраполяції оборотного капіталу (Working capital extrapolation method).

Оптимальна кількість наявних коштів розраховується за допомогою таких методів:

1. Модель Баумоля припускає стабільність (визначеність) грошового потоку. Середні оптимальні запаси, які визначаються транзакційними витратами, розраховуються в припущенні їхнього рівномірного використання. Джерелом готівки є короткострокові ліквідні цінні папери. Потрібно визначити оптимальну кількість цінних паперів, які фірма повинна перевести в готівку для задоволення потреб, пов'язаних з періодом інкасації [6, с. 276].

2. Модель Міллера-Орра більш близька до реальних грошових потоків. Вона використовується в тих випадках, коли не можна впевнено передбачити грошовий потік, тобто коли залишок коштів на рахунку змінюється випадково. У моделі встановлюються дві контрольні межі. Нижня межа – мінімально припустимий залишок готівки. Якщо фактичні залишки досягли цієї межі, то приймається рішення про збільшення готівки шляхом продажу частини ліквідних цінних паперів. Якщо фактичні залишки досягли максимальної межі, то варто купувати цінні папери [6, с. 278].

Основні недоліки існуючих методів управління оборотним капіталом підприємства узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні недоліки існуючих методів управління оборотним капіталом

Методи управління оборотним капіталом	Основні недоліки методів
Запасами	
Нормування	Методи нормування можуть бути використані лише для управління частиною оборотного капіталу підприємств, що нормується.
Моделі мінімізації поточних витрат з обслуговування запасів	<ol style="list-style-type: none"> 1. В основну модель були введені умови, які в реальному житті виробничої системи не виконуються. Таким чином, модель Уілсона має ідеалістичний (далекий від реальності) характер. 2. У моделях не враховується той факт, що значимість окремих видів запасів для виробництва неоднакова. 3. Моделі не враховують транспортні витрати, пов'язані з забезпечення запасу. 4. Модель виробництва партії деталей не враховує витрати, які не залежать від розміру партії деталей.
Дебіторською заборгованістю	
Якісний аналіз	Відсутність системи критеріїв, які визначають рішення управлінців
Факторинг	В умовах України ризик факторингових операцій дуже високий, оскільки висока ймовірність невідповідності платника. Обсяг факторингових операцій дуже малий, а відсоток за факторинговий – високий, ще більш високою може бути страхова сума.
Грошовими коштами	
Моделі оптимізації готівки (модель Міллера-Орра, модель Баумоля)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гіпотези, які стосуються надходження і виплат дуже прості, порівняно з тим, що спостерігається в реальному житті, оскільки грошові потоки не можуть бути відомі наперед і, відповідно, вони не підпорядковуються жодному закону ймовірності, який закладається у моделях. 2. На практиці вартість переказу грошових коштів з одного рахунку на інший незначна. Звідси виникла критика таких моделей, які базуються на розмірі вартості переказу. 3. Моделі не беруть до уваги вартість незапланованих змін грошових коштів. З цього погляду управління грошовими коштами стає стратегічною метою і не може обмежитись простою моделлю.

Розглянуті методи мають певні переваги, але, узагальнюючи результати проведеного нами дослідження існуючих методів управління оборотним капіталом підприємства, зазначимо, що дані методи не є універсальними. Також необхідно зазначити, що більшість існуючих моделей управління

оборотним капіталом носять ідеалістичний характер і, як наслідок, практично не застосовуються в управлінні підприємством.

У результаті теоретичного дослідження і практичного аналізу ми дійшли висновку про необхідність розробки методики формування оборотного капіталу із залученням і ефективним використанням його джерел, які б змогли підтримувати підприємства в нормальному стані, приносити дохід. Управління формуванням оборотного капіталу та його впливу на фінансовий стан шляхом раціонального використання джерел припускає залучення позикових і власних джерел, виходячи з умов руху кожного елемента оборотного капіталу і одноразового його перебування на всіх його стадіях. Якби це не відбувалося, то процес виробництва мав би тимчасові перерви. У зв'язку з цим використання власних коштів сприяє їхньому відволіканню, а використання позикових призводить до збільшення витрат підприємства. Як перше, так і друге свідчить про неефективне використання джерел формування оборотного капіталу підприємств. Згідно з Положенням про бухгалтерський облік на підприємствах ведеться облік оборотного капіталу поелементно, це ж стосується і джерел його формування. Однак, не проводиться аналіз напрямів його використання, не здійснюється контроль за перебуванням складових оборотного капіталу на кожній стадії кругообігу. Така робота повинна проводитися на підприємстві щодня, сприяючи ефективному формуванню оборотного капіталу за рахунок власних і позикових джерел, що дозволить роботу підприємства зробити більш ефективною.

Література

1. Аврамчук Л., Муравський О. Контроль за ефективним використанням оборотних коштів підприємства // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2001. – №11. – С. 14-16.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. – К.: Ника – Центр, 2001.
3. Радионов А.Р., Радионов Р.А. Управление сбытовыми запасами и оборотными средствами предприятия (практика нормирования): Учеб. пособие. – М.: Дело и Сервис, 1999.
4. Сорока Р. Механізм управління оборотним капіталом торговельних підприємств // Регіональна економіка.– 2003.– №4. – С. 200-204.
5. Финансовое управление фирмой / В. И. Терехин, С. В. Моисеев, Д. В. Терехин, С. Н. Цыганков; Под ред. В.И. Терехина. – М.: Экономика, 1998.
6. Фінанси підприємств: підруч. – Вид. 3-тє, перероб. та доп. / За ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2000.